

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет банківського бізнесу

Кафедра економічної теорії

Курсова робота

з дисципліни

«Глобальна економіка»

на тему:

«Глобальні фінансові кризи»

Студентки групи ЕА-31

Напрямок підготовки:

Економічна теорія

Кардаш А. О.

Керівник

докт. ек. наук,

професор Козюк В. В.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль -2017

План
до курсової роботи
студентки групи ЕТ-31
Кардаш Ангеліни

Тема роботи: «Глобальна фінансова система.»

Вступ

Сутність, причини виникнення фінансових криз.

Аналіз впливу глобальних фінансових криз на світовий соціально-економічний розвиток.

Шляхи подолання наслідків фінансових криз: світовий досвід антикризової політики.

Висновок

Список використаної літератури

ЗМІСТ

ПЛАН.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ВИДИ ФІНАНСОВИХ КРИЗ	6
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ НА СВІТОВИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК.....	14
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ФІНАНСОВИХ КРИЗ : СВІТОВИЙ ДОСВІД АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ	21
ВИСНОВОК.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	29

ВСТУП

Актуальність теми: усі світові кризи означали не тільки тимчасові ускладнення для окремих господарських суб'єктів та погіршення кон'юктури. Вони становили випробування, виклики, які вимагали «стрибків у майбутнє» або навіть втечу від неї у новий технологічний уклад.

Фактично в сучасних умовах відбувається не проста іпотечна, фінансова або циклічна криза, а значна криза цивілізаційного масштабу, яка залишить після себе помітний історичний слід, спровокує тектонічний цивілізаційний зсув, наслідком якого найбільш можливо може стати повна зміна системи міжнародного поділу праці, прискорення зміни лідерів на планеті, формування структур і систем інформаційної економіки.

Сучасна фінансово-економічна криза, яка охопила повністю всі галузі та територіальні формування, поставила економічно активну частину населення перед необхідністю пошуку шляхів виходу з неї.

У економічній літературі своє бачення передумов, розвитку та наслідків фінансових криз виклали О.І. Барановський, В.П. Кузьменко, М.І. Турган-Барановський, А.І. Сухоруков. Велику увагу зарубіжні дослідники Лізондо, Райнхарт, Глік та Морено звернули на наслідки валютних криз та шляхи виходу з них. М. Кондратьєв, Є. Слуцький, К. Маркс, В. Мітчел, Дж. Хікс, К. Джуглар, Дж. Кейнс, Гайєр, Моль, Дж. Мільс досліджували сутність кризових процесів у політиці та економіці в загальному. П.В. Трунін і М.В. Каменських, розглядаючи фінансову нестабільність і банківські кризи, уклали три основні типи фінансових криз. Не так давно з'явилася низка важливих праць українських учених, які сучасну світо господарську систему розглядають через призму цивілізаційного розвитку людства, світових інтеграційних процесів, сучасних тенденцій міжнародних валютно-фінансових операцій. Ідеться насамперед про дослідження Ю. Пахомова, О. Білоруса, О. Плотнікова, С. Кримського.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад фінансових криз, виявлення особливостей їх розвитку в

Україні та світі, визначення ефективності антикризової політики та аналіз впливу фінансових криз на соціально-економічний розвиток.

Для досягнення вказаної мети були визначені такі завдання:

- розкрити сутність поняття «фінансові кризи»;
- з'ясувати причини фінансових криз та їх класифікацію;
- виявити тенденції розвитку фінансових криз в Україні та світі;
- встановити характер антикризової політики в контексті світового досвіду;
- розробити пропозиції щодо шляхів мінімізації впливу сучасної фінансової кризи на соціально-економічний розвиток України.

Об'єкт дослідження – фінансові кризи.

Предмет дослідження – теоретичні підходи та економічні наслідки фінансових криз.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано загальні методи наукового пізнання, системний підхід, метод наукової абстракції – для виявлення сутності фінансових криз; історичний метод – при дослідженні особливостей фінансових криз на різних етапах розвитку людства. Методи нормативно-логічного аналізу, порівняння та статистичний метод застосовано для проведення аналізу впливів криз та розробки пропозицій щодо шляхів мінімізації їх наслідків.

Теоретичну й методологічну основу дослідження складають наукові положення сучасної економічної теорії, концепції економічного розвитку, теоретичні висновки й узагальнення вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, що містяться у монографічній, спеціальній та періодичній літературі; нормативно-правові документи з досліджуваного питання.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається із вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел.

1. СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ВИДИ ФІНАНСОВИХ КРИЗ

Знаючи те, що кризи дуже різні як за своїми проявами, так і за причинами, не існує усталеної, відомої всіма точки зору щодо більшості аспектів цієї проблематики. Дискусія між ученими, чиновниками і підприємцями свідчить, що вони по-різному розуміють слово «криза». Поняття **криза** (від грец. *krisis* – рішення, поворотний пункт, результат) означає, насамперед, різкий, крутий перелом, перехідний стан. Криза – неминучий супутник, фаза життєвого циклу будь-якої системи, у тому числі фінансової (банківської). З одного боку, вона є найважливішим елементом саморегулювання, оскільки показує межу розвитку, а з іншого – дає поштовх до розвитку, стимулюючи перехід до нового стану рівноваги. При цьому в період кризи ускладнено чи практично неможливо виконання системою своїх функцій, збереження властивостей. В умовах кризи спостерігаються порушення рівноваги, стан нестабільності й руйнування цілісної стабільної системи. [6, с. 53]

Криза – це багатоаспектна економічна категорія, система поглядів на економічну сутність якої перебуває в стані розвитку. Можна виокремити три підходи до визначення сутності криз:

- 1) *криза як значна проблема або ситуація з високою імовірністю негативних наслідків;*
- 2) *криза як природний процес у життєдіяльності системи;*
- 3) *криза як порушення рівноваги соціально-економічної системи.*

Під кризою потрібно розуміти фактичний або потенційно неможливий стан нестійкого функціонування системи, в якому може опинитися будь-яка із підсистем. [3, с. 38]

Фінансова криза зумовлює виникнення якісних змін в економічній системі, які спричиняють порушення пропорцій у розвитку, його призупинення, видозміни чи руйнування фінансової системи країн або світових ринків у цілому.

Найточнішим індикатором здоров'я (чи нездоров'я) економіки є фінансовий ринок. Реакція фінансового ринку на економічні події завжди важливіша, ніж наслідки даних подій. Фінансова криза є тією точкою відліку, з якої економічна система зазнає змін. Якщо до настання фінансової кризи деякі тенденції в економіці можуть лише накопичуватися, то сама фінансова криза посилює дану тенденцію і прискорює якісні зміни. Отже, під *фінансовою кризою* розуміється різке погіршення стану фінансового ринку внаслідок реалізації накопичених ризиків під впливом різних як внутрішніх так і зовнішніх чинників, що спричиняє порушення його функціонування, зниження цінних показників, погіршення ліквідності та якості фінансових інструментів, банкрутство учасників ринку. [3, с. 56]

Цілком можна підтвердити те, що фінансова криза — це криза, яка:

- 1) системно охоплює фінансові ринки та інститути фінансового сектору, грошовий обіг і кредитний рух готівки, державні муніципальні та корпоративні фінанси, міжнародні фінанси (сегмент країни);
- 2) негативно впливає у середньостроковому і довгостроковому періоді на економічну активність у середині країни та на добробут всього населення.

Криза проявляється у таких аспектах:

— у *фінансовому секторі та на фінансових ринках* — у значному та різкому зростанні процента, частки проблемних банків і небанківських фінансових установ, боргів, що з часом тільки збільшуються; великому скороченні кредитів, які надаються економіці і домашнім господарствам; банкрутствах; переході до неефективної моделі банківської та іншої фінансової діяльності; великому падінні курсів цінних паперів; неліквідності фінансових ринків і фінансових інститутів що супроводжується ефектом «доміно»;

— у *міжнародних фінансах* — у падінні курсу національної валюти, яке неможливо контролювати; масове вивезення капіталів з країни; нарощуванні зовнішнього боргу і

прострочених платежів держави і комерційних організацій; перенесенні ризику на міжнародний ринок і фінансові ринки іноземних країн;

— у сфері грошового обігу — в різкому зростанні цін, яке неможливо контролювати із переходом у інфляцію; перехід від національної валюти, тобто стрімкому впровадженні у внутрішній обіг твердої іноземної валюти;

— у сфері державних фінансів — у різкому падінні кількості державних стабілізаційних фондів і золотовалютних резервів; появі дефіциту чи загостренні дефіцитності бюджету; швидкому зменшенні збирання податків; падінні бюджетного фінансування державних витрат; нарощуванні внутрішнього державного боргу;

— є проявом системного ризику і супроводжується ефектом «доміно», тому що:

1) криза одного чи декількох фінансових інститутів та підприємств реального сектору, частини ринку або системи розрахунків передається в розширюваному обсязі через прості зобов'язання на інші групи фінансових інститутів та підприємств реального сектору.

2) криза фінансового ринку однієї чи групи країн передається іншим країнам, як «фінансова інфекція», криза довіри інвесторів, що викликає неліквідність ринку.

Значення фінансової кризи як результату негативного впливу численних чинників дозволяє стверджувати, що загроза її зародження існує завжди, а умовою попередження є вчасне проведення аналізу та діагностики. Причому діагностика фінансової кризи – це не легкий одноразовий процес, результати здійснення якого є підґрунтям прийняття відповідних управлінських рішень.

За О. Мишкіним, фінансові кризи спричиняють:

1) зростання процентних ставок, що робить проекти більш ризиковими;

2) зростання невизначеності на фінансових ринках у результаті краху фінансових інститутів, поліпичної нестабільності, що ускладнює для кредитора вибір надійного позичальника;

3) банківську паніку;

4) вплив ринків активів на стан балансів (скорочення чистої вартості в результаті краху на фондовому ринку спонукає компанії здійснювати угоди з підвищеним ризиком), що збільшує моральний ризик для кредитора.

При цьому слід зазначити, що складність визначення на фінансових ринках виникає не лише крахом фінансових інститутів, рецесіями й політичною нестабільністю. [3, с. 59]

Основні передумови виникнення кризових явищ подані в Таблиці 1.

Таблиця 1

Причини, форми прояву і наслідки фінансових криз

	Причини	Форми прояву	Наслідки
Макро-економічні	<ul style="list-style-type: none"> • коливання економічного циклу; • структурні диспропорції в економіці; • економічні кризи; • вплив іноземних інвестицій і неефективне їх використання 	<ul style="list-style-type: none"> • виведення активів з національного ринку; • криза платіжного балансу; • криза державного боргу – вплив капіталів; • девальвація національної валюти; • криза на ринку активів, падіння цін, вплив капіталів. 	<ul style="list-style-type: none"> • знецінення національних активів; • вплив капіталів, зростання боргів; • витрати бюджету
Фінансові, грошово-кредитні і валютні	<ul style="list-style-type: none"> • зростання бюджетного дефіциту; • протиріччя між національними і резервними валютами; • безконтрольне зростання світового фінансового ринку; • посилення інфляції; • криза в одному із секторів фінансового ринку; • зміна відсоткових ставок у провідних країнах і на світовому фінансовому ринку 	<ul style="list-style-type: none"> • криза державного боргу – вплив капіталів; • девальвація національної валюти; • криза на ринку активів, падіння цін, вплив капіталів. 	<ul style="list-style-type: none"> • зниження ВВП; • сегментація економічного розвитку; • перерозподіл національного продукту на користь сильних учасників; • соціально-політична напруженість; • нереалізовані можливості
Глобалізація	<ul style="list-style-type: none"> • глобалізація і лібералізація економік і фінансових ринків і збільшення їх взаємозалежності; • зростання міжнародних потоків капіталів, формування фінансових, торговельних і 	<ul style="list-style-type: none"> • кризи в суміжних сегментах фінансового сектора – боргова, 	

		банківська,	
--	--	-------------	--

	<p>психологічних каналів поширення ланцюгової реакції криз;</p> <ul style="list-style-type: none"> • зростання активів ТНК і ТНБ, збільшення їх впливу на фінансовий ринок, проблеми їх регулювання; • нерівномірний економічний і політичний розвиток країн; • посилення конкурентної боротьби; • нестабільність світового фінансового ринку 	<p>фондова, бюджетна тощо;</p> <ul style="list-style-type: none"> • банкрутства, поглинання. 	
Надзвичайні чинники	<ul style="list-style-type: none"> • валютна війна; • війни; • катастрофи 		
Специфічні проблеми країн, що розвиваються	<ul style="list-style-type: none"> • невелика ємність і глибина ринків; • нерозвиненість законодавства, політичні ризики; • високі витрати 		
Психологічні причини	<ul style="list-style-type: none"> • асиметричність інформації; • кризові очікування, недовіра; • рефлексивність 		
Помилки при проведенні економічної політики	<ul style="list-style-type: none"> • помилки менеджменту; • помилки державних органів і корпорацій при виборі стратегії розвитку і проведенні поточної політики; • корупція 		

В економічній літературі не існує єдиної позиції відносно чіткої класифікації фінансових криз. Так, наприклад, П.Трунін і М. Каменських зазначили, що протягом декількох років усі частини серйозної фінансової нестабільності можна поділити на три основні типи: *банківські кризи, валютні кризи і кризи на фінансових ринках (у тому числі кризи державних фінансів)*. [6, с. 118] *Банківські кризи* зрозуміло пов'язують із нездатністю банків виконувати свої функції та зобов'язання чи з активним державним втручанням, напрямленим на уникненням даних проблем. *Під валютною кризою* розглядається така ситуація, під час якої спекулятивна атака на валюту спричинює різку

девальвацію національної валюти або коли державні органи влади намагаються уникнути процес девальвації, продаючи золотовалютні резерви або значною мірою підвищуючи процентні ставки. Говорячи про *кризу на фінансовому ринку* можна сказати, що вона пов'язана зі збільшенням цін на фінансові активи або їх падінні, зі зміною очікувань інвесторів. Інколи наведені вище типи криз можуть відбуватися одночасно, що лише значною мірою збільшує їх негативний вплив на економіку країни в цілому.

У результаті аналізу західні дослідники поділили всю вибірку криз на такі підгрупи [3, с. 69]:

1. Кризи в індустріальних країнах.
2. Кризи в країнах з економікою, що розвивається.
3. Кризи, що характеризуються, насамперед, девальвацією національної валюти (не менше 75 % приросту індексу тиску на валютний ринок визначається валютним курсом).
4. Кризи, що характеризуються, насамперед, значним зниженням золотовалютних резервів (не менше 75 % приросту індексу тиску на валютний ринок пояснюється зниженням золотовалютних резервів).
5. «Жорсткі» кризи, за яких значення індексу тиску на валютний ринок перевищує три стандартних відхилення від середнього.
6. «М'які» кризи, за яких значення індексу тиску на валютний ринок знаходиться в інтервалі від 1,5 до 2 стандартних відхилень вище середнього.
7. Кризи, викликані проблемами в банківському секторі.
8. Кризи з наступним швидким відновленням економіки, після яких ВВП повертається до попереднього стану протягом двох років.
9. Кризи з повільним відновленням економіки, після яких ВВП повертається до тренду через три або більше років.

Розвиток кризової ситуації в окремій кредитній організації та банківській сфері може проходити декілька *фаз*: *квазінормальну* (кризова ситуація є лише потенційно можливою, її ознаки практично неможливо виявити); *латентну* (приховану, коли імовірність фінансової неспроможності значно зростає, але ще не в повній мірі сприймається

менеджментом). Криза може бути *усвідомленою* (тобто відкритою, коли кризові процеси усвідомлюються менеджментом, а їх інтенсивність різко зростає) і *нездоланною* (фірма банкрутує). [2, с. 11]

Класифікацію фінансових криз подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Класифікація фінансових криз

Класифікаційні ознаки	Види
Ступінь поширення	Глобальні, міжнародні, світові, регіональні, галузеві, національні, місцеві
Сценарій	Імпортовані (так звана «інфекція»); викликані спекулятивними атаками; зумовлені перегрівом одного з сегментів внутрішнього фінансового ринку (надмірною концентрацією ринкового, кредитного, відсоткового ризиків), ефектом «доміно»; обумовлені політичним ризиком; спричинені падінням експортних цін;
Країни	В розвинених країнах; країнах з перехідною економікою; в країнах, що розвиваються
Строковість	Короткострокові, середньострокові, довгострокові
Перебіг	Затяжні, швидкоплинні
Інтенсивність впливу	Реактивні, уповільнені, інтенсивні
Повторюваність	Перманентні, разові,
Кумулятивність	Одиночні, подвійні
Зумовленість	Макроекономічні, мікроекономічні Ендогенні екзогенні,
Стан	Наявні, потенційні; очікувані, неочікувані, передбачувані, непередбачувані, неминучі
Форма прояву	Зовнішні, внутрішні

Одночасність проходження	«Кризи-близнюки», одиничні,
Первинність	Чергові(повторювані), перші
Реальність	Уявні, дійсні

Характер	Структурні, циклічні, модифіковані, комбіновані, Перехідні
Етапи	Кризи, що зароджуються; кризи, що насуваються; Згасаючі
Імовірність	Малоймовірні, високо ймовірні
Можливість прогнозування	Не прогнозовані, прогнозовані
Масштаб	Обмежені, повномасштабні
Ступінь розвитку	Глибокі, гострі,
Наслідки	гальмуючі розвиток, руйнівні
Ідентичність	Аналогові, унікальні
Універсальність	Спеціалізовані, універсальні
Стадія	Наступні, минулі, сучасні,
Можливість трансформації	Нетрансформаційні, Трансформаційні

2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГЛОБАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ НА СВІТОВИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Впродовж майже двох століть формування та розвитку світового індустріального суспільства в економіці більшості країн відбувалися економічні кризи, протягом яких можна було спостерігати наростаючий спад виробництва, падіння цін, крах системи взаємних розрахунків, скупчення нереалізованих товарів на ринку, розорення промислових і торгових фірм, крах банківських систем, різке збільшення безробіття.

Кризи супроводжують людство впродовж багатьох років. Напочатку вони проявлялися як кризи недостатнього вироблення сільськогосподарської продукції, з середини XIX століття - як порушення рівноваги між платоспроможним попитом і промисловим виробництвом.

До початку XX століття економічні кризи обмежувалися територіями однієї, двох чи трьох країн, пізніше стали набувати глобального характеру. Незважаючи на те, що в останні десятиліття світовими організаціями створювалися різні механізми по запобіганню світових криз, як показує історія світових економічних катаклізмів, точно передбачити, а тим більше уникнути їх просто неможливо. В Америці та Євразії протягом майже двох століть економічні кризи виникали близько 20 разів.

Перша світова економічна криза сталася в 1857 році, вона завдала удару суспільному житті та народному господарству одночасно США, Англії, Німеччини та Франції. Криза розпочалася в США. Причиною стали обвал ринку акцій та масові банкрутства залізничних компаній. Проблеми на фондовому ринку зародили кризу американської банківської системи. Незабаром ця криза перекинулася на Англію, а згодом повністю на всю Європу. Хвиля біржових реакцій накрила навіть по Латинську Америку. Під час кризи виробництво чавуну в США зменшилось на 20%, використання бавовни на 27%. У Великобританії значною мірою постраждало суднобудування, де обсяг випуску продукції впав на 26%. У Німеччині на 25% зменшилось споживання чавуну; у Росії виплавка

чавуну впала на 17%, виробництво бавовняних тканин - на 14% у Франції - на 13% виплавка чавуну і на стільки ж споживання бавовни.

Наступна світова економічна криза розпочалася в 1873 році з Німеччини та Австрії. Ця криза розглядається як велика міжнародна фінансова криза. Причиною для кризи був кредитний ріст в Латинській Америці завдяки Англії, і спекулятивний підйом на ринку нерухомості в Німеччині та Австрії. У США банківська паніка розпочалася після банкрутства президента і головного фінансиста Об'єднаної Тихоокеанської залізниці Дж. Кука та значного падіння акцій на Нью-Йоркській фондовій біржі. З Німеччини до Америки криза перейшла через відмову банків Німеччини продовжити кредити. Так як європейська та американська економіка впали у фазу рецесії, відбувся значний спад виробництва, експорт країн Латинської Америки різко зменшився, що спричинило зменшення доходів державних бюджетів. Це – найдовша криза в історії людства: вона завершилася в 1878 році.

У 1914 році розпочалася міжнародна фінансова криза, спричинена початком Першої світової війни. Передумова - тотальний розпродаж паперів іноземних емітентів урядами США, Франції, Великобританії і Німеччини для фінансування воєнних дій. Дана криза, на відміну від інших, не переходила з центру на периферію, а розпочалася майже одночасно в декількох країнах після того, як сторонни, які воювали стали знищувати іноземні активи. Це сприяло краху на всіх ринках, як грошових, так і товарних. Банківська паніка в США, Великобританії та інших країнах була зменшена своєчасними інтервенціями центральних банків.

Чергова світова економічна криза, спричинена післявоєнною дефляцією (підвищенням купівельної спроможності національної валюти) і спадом виробництва, сталася 1920-1922 роках. Це явище було пов'язане з валютними та банківськими кризами в Данії, Фінляндії, Італії, США, Голландії, Норвегії і Великобританії.

Одним з яскравих проявів кризи є Велика депресія 1929 – 1933рр. Вона спровокувала падіння вартості цінних паперів на 60-70%, різкий спад ділової активності та відмінення золотого стандарту для основних світових валют. Після закінчення Першої світової війни економіка США стрімко розвивалася, мільйони власників акцій нарощували свої капітали, динамічними темпами ріс споживчий попит. І все відразу зруйнувалося. Найважливіші акції: Американських компаній телеграфу й телефонів, електричних підприємств і компаній двигунів - втратили впродовж одного тижня до двохсот пунктів. До кінця 1929 року падіння курсів цінних паперів досягло фантастичної суми, що становило 40млрд. доларів. Закривалися фірми і заводи, банкрутували банки, мільйони безробітних відчували на собі кризу. До 1933 року криза панувала, а її наслідки були відчутні до кінця 30-х років. За історичними даними, в 1933 році в 32 високорозвинених країнах налічувалося 30 млн. безробітних, у тому числі в США 14 млн. [7, с. 164]

Перша світова післявоєнна економічна криза розпочалася на кінці 1957 року і продовжувалась до середини 1958 року. Криза охопила багато країн, такі як США, Канаду, Великобританію, Бельгію, Нідерланди і ще інші країни капіталістичного ладу. В розвинених країнах виробництво промислової продукції зменшилось на 4%. Кількість безробітних досягла позначки 10 млн. чоловік. Криза була спричинена ослабленням держав через війну та відтоком інвестицій економік великих світових держав.

Початок 1970-х рр. ознаменувався докорінним зміненням цінових пропорцій на світовому ринку – зміною співвідношення цін на готові вироби та сировину на користь останніх. В основі цього була криза неокolonіальної системи використання природних багатств країн, що розвиваються, у поєднанні з монополістичною ціновою стратегією великих сировинних ТНК. При цьому всього за 2 роки (1973-1974 рр.) світові ціни на нафту і сир'яину зросли у 4,5-5 разів, на зерно - в 2,5, на метали і руди - більш ніж в 1,5 рази. У результаті США змушені були значною мірою збільшити затрати на імпорт товарів сировини. У довгостроковому періоді перед країною постало питання повної перебудови

економіки відповідно до нової структури світових цін, на початку відповідно до різкого зростання реального рівня світової ціни на нафту (за 1970-1982 рр. у 6,5 разів).

Сировинні, структурні, та енергетичні кризи посилили тяжкість і прискорили наступ циклічної економічної кризи 1974-1975 рр., яка стала руйнівною за весь післявоєнний період. Призупинення промислового виробництва становило 10,3%, а тривало - 16 місяців. Це спонукало також прискорення зростання цін, не дивлячись на зменшення виробництва. Темп інфляції вперше в мирний час досяг 10% у 1974 р.. Значними для післявоєнних криз були скорочення капіталовкладень (на 27,5% за 1974-1977 рр.), зростання безробіття (до 8,3% робочої сили), приріст збанкрутілих у сфері промисловості і кредиту, різке зменшення реальної заробітної плати працівників (на 6% за 1974- 1975 рр.). Фактично одночасне скорочення виробництва в США, Японії, Італії, Франції, Англії спричинило кризу у всій капіталістичній світовій торгівлі. Експорт в Америці зменшився в 1975 р. на 2,5%, що ще значно загострило внутрішню кризу економіки.

Під час кризи в США виробництво промисловості зменшилось на 14%, у ФРН на 22%, в Японії на 21%, у Франції на 13%, в Італії на 14%, у Великобританії на 10%. Курси акцій впродовж року - з грудня 1973 по 1974 - знизились в США на 32%, в Італії на 28%, в Японії на 17%, у Великобританії на 56%, у ФРН на 10%, у Франції на 33%. Число закриття фірм у 1974 році в порівнянні з 1973 роком збільшилась у США на 6%, у ФРН на 40%, у Великобританії на 47%, у Франції на 27%, в Японії на 42%. До середини 1975 року число безробітних в капіталістичних розвинених країнах сягало 15 млн. чоловік. Окрім цього, більше ніж 10 млн. були тимчасово звільнені з підприємств чи переведені на неповний робочий тиждень. Повсюдно сталося падіння реальних доходів працюючих.

Перша енергетична криза відбулася у 1973 році, вона розпочалася з подачі країн - членів ОПЕК, які зменшили кількість видобутку нафти. Отже добувачі чорного золота хотіли збільшити ціну нафти на світовому ринку.

1987 року 19 жовтня американський фондовий індекс Dow Jones Industrial зменшився на 22,6% (його назвали, Чорний понеділок). Незабаром за американським ринком збанкрутували ринки Канади, Австралії, Гонконгу.

Наступною у 1997 році сталася Азіатська криза. Найбільше падіння азіатського фондового ринку після Другої світової війни. Криза була спричинена як наслідок відходу зарубіжних інвесторів з країн Південно-Східної Азії. Причина цьому була девальвація національних валют регіону та значний рівень дефіциту платіжного балансу країн ПСА. За висновками економістів, азіатська криза зменшила світовий ВВП на \$ 2 трлн.

Чергова потужна економічна криза розпочалася у 2007-2008 роках, як і фахівці прогнозували. Основною її передумовою було збільшення розмірів житлових кредитів, які не повернули ненадійні позичальники. Криза проявилася та почала набирати міжнародних обертів навесні 2007 року, тоді коли New Century Financial Corporation, наймогутніша іпотечна корпорація США впала із Нью-Йоркської фондової біржі через заборону, накладеною на торги її акціями. Компанія відмовилась видавати кредити, і крім цього, виявилася не в змозі виплачувати боргові зобов'язання кредиторам. І хоча частка кредитів, які були видані ненадійним позичальникам, була невеликою у загальній долі іпотечних кредитів, це спричинило паніку іпотечному ринку. Ці банкрутства добралися і до інших, так сказати надійних позичальників. На хвилі банкрутств американських агенцій із іпотечного перекредитування ненадійних позичальників, інші кредитні компанії перестали надавати іпотечні позики навіть тим позичальникам, які мали хороший кредитний рейтинг, хто не мав підтвердженого офіційного доходу, чи стартового внеску. Під час наступних декількох місяців зазнали значних збитків або навіть збанкрутували десятки таких компаній. [5, с. 19]

На початку 2006 р. два позитивні для споживача фактори майже зникли: вартість грошей значно піднялася, а ціни на житло стали зменшуватися, проте фінансові зобов'язання та борги нікуди не зникли. Рівень видатків на обслуговування споживчих та іпотечних кредитів у використовуваному доході

сімей піднявся до максимуму - 14,6%, а з урахуванням зобов'язань по сплаті оренди, оподаткування і страхування житла й оренди автомобілів ці виплати стали близько 20%. [17, с. 38]

Неймовірно тісний взаємозв'язок фінансових організацій на ринку спричинив те, що криза, яка мала б відноситись лише до кредитних установ, що працюють на ринку ризикованих позичок, змінивши спочатку американську фінансову систему, а потім і загальносвітову. Впродовж швидкого зростання ринку високоризикованих позик, банківські установи, які до цього працювали тільки з надійними позичальникам, почали вкладати свої активи у компанії, що працювали на вищезазначеному ринку. Практично, більшість найбільших американських та світових банків (Merrill Lynch, Bank of America, Citigroup, UBS, Barclays, HSBC, Deutsche Bank, JPMorgan, Northern Rock, BNP Paribas) довгий період часу мали у власності й кредитували акції компаній, що працювали на ринку ризикованих кредитів. Отже, банкрутство цих компаній спричинило те, що банки були вимушені списувати заборгованості. Так, наприклад, банк Citigroup оголосив про списання 18 млрд. дол., Merrill Lynch - 16 млрд. дол. заборгованості, а швейцарський банк UBS - про велику суму в 36 млрд. дол. заборгованості (18,5 млрд. у 2007 році та 19 млрд. у 2008)

Житлова (іпотечна) криза в США спричинила іпотечні кризи в Європі та країнах Азії, де існували схожі схеми надання кредитів. До того ж, кризи поширилась як на високорозвинені країни, такі як Іспанії, Великобританії, Японії, так і на країни які розвиваються, такі як Казахстан та інші. Отже, втрати почали зазнавати не лише банки світового рівня, а й місцеві банки. За висновками експертів інвестиційного банку Goldman Sachs, фінансові організації всього світу зазнали за 2 роки кризової ситуації 1,3 трлн. дол. збитків, при цьому тільки американські організації зазнали збитків на суму близько 450 млрд. дол. [18, с. 42].

Такі важливі невдачі призвели до гібелі фондові ринки світу. Протягом 2007 року цінні папери на світовому фондовому ринку впали в ціні на 5 трлн.

доларів США. Це призвело до того що, інвестори почали звертати свою увагу не на фондовий ринок, а на товарний ринок, що сприяло зростанню цін на нафту та золото. Це в свою чергу породило збільшення світової інфляції та зменшення темпів росту загальносвітової економіки.

Хоча в 3 кварталі 2009 року було видно регенерацію економічного зростання у країнах - основних торговельних партнерах, попереджуючи про повільне відновлення зовнішнього попиту, та можливе зростання обсягів світової торгівлі на фоні стабілізації споживчих цін.

3. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ФІНАНСОВИХ КРИЗ: СВІТОВИЙ ДОСВІД АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ

Системні фінансові кризи стають звичайним явищем на сучасному етапі розвитку світової економіки, а умови глобалізації сприяють швидкому поширенню кризових явищ на усі економіки світу. Оскільки вартість криз для національних економік є досить великою, тому актуальною є проблема дослідження передумов та типів системних банківських криз з метою створення заходів їх подолання та застереження їх розповсюдженню, насамперед на національну банківську систему.

Існує багато методів подолання негативних наслідків світової фінансової кризи на фірмах, основними визнано такі: зменшення витрат; проведення реструктуризації кредиторської заборгованості; збільшення надходження коштів; проведення реорганізації або реструктуризації підприємства, вдосконалення його організаційної структури та корпоративного управління, коригування збутової політики і менеджменту персоналу, формування портфеля технологій виробництва відповідно до умов кризового стану ринку. [2, с.26]. Ще, варто додати до списку цих методів різні види диверсифікації, а саме, диверсифікації ринків збуту, продукції і всієї діяльності підприємства.

2009 рік увійде в історію як рік світової економічної та політичної кризи часів глобалізації. Ця криза стала серйозним випробуванням для всіх країн без винятку. Тому неупереджений аналіз її причин, механізмів і наслідків є надзвичайно важливим як у теоретичному (розумінні причин), так і суто практичному (мінімізація негативних наслідків та відновлення економічної активності) сенсі [4, с. 15].

Для подолання кризи Європейський Союз застосував низку заходів, що показує вплив специфічної антикризової політики:

1. *Зміна фінансової системи.* Європейські країни повинні мати поділений фінансовий ринок, головна функція – надання житлових кредитів, позик та пенсій. Заходи сприяння, прозорості, чесності та захист від загальносистемних загроз і надмірних ризиків. Зобов’язує створення європейської системи нагляду за роботою фінансових організацій.

2. *Підтримка головних галузей економіки.* В більшості це спільні зусилля щодо надання інвестицій відкритим ринкам на довгострокові цілі. Європейський союз надав приблизно 450 млрд €, 3,5% свого валового внутрішнього продукту, щоб стимулювати підтримку та активність громадян.

3. *Запобігання безробіттю та збереження людей у сфері зайнятості.* Надання людям інформації про безробіття. Проводяться тренінги з профспілками, діловими колами про те, як можливо покращити ситуацію. Головні мотиви – мобільність (вільна міграція по країнах-членах ЄС), залучення іноземних інвестицій, зростання середнього віку працівників. Прийняття заходів щодо

збільшення споживчого попиту і приплив великих інвестицій в інфраструктуру - 1,9 млрд. €, призначених для підтримки працівників та соціального фонду.

4. *Допомога по регенерації глобальної економіки.* Вимушеність стимулювання економіки та державних витрат, передбачає змінення правил і більший нагляд за фінансовою індустрією. Виділено 410 млрд. € на допомогу економіки в країнах-членах ЄС, інвестиції в екологічно чисту продукцію, для того, щоб прискорити перехід до низько вуглецевої економіки. Збільшення допомоги країнам, що розвиваються, і тим, що найбільше постраждали від глобальної кризи, - 850 млн. €.

У таблиці 3 наведено спостереження пріоритетів антикризової політики країн-членів Європейського Союзу.

Таблиця 3

Пріоритети антикризової політики країн-членів ЄС

Країна	Пріоритети антикризової політики
Німеччина	Політика стимулювання попиту та збільшення інвестицій, передусім в освіту
Франція	Підтримка пріоритетних галузей – автомобільної та будівельної, збереження робочих місць
Великобританія	Політика стимулювання споживання та економічного Зростання
Італія	Підтримка соціальної сфери
Іспанія	Залучення інвестицій і підтримка будівельної галузі
Швеція	Фінансова допомога держави фінансовим установам
Фінляндія	Стимулювання споживання та зниження податкового Навантаження
Австрія	Державне кредитування, прямі фінансові вливання в реальний Сектор
Чехія	Підтримка пріоритетних галузей – сільського та лісового Господарства

Нового стимулу до зосередження зусиль на збереження фінансової стабільності країн ЄС надало початок світової економічної кризи, на усунення

негативних наслідків якої державні уряди спрямували великі обсяги грошових коштів та надали значні податкові пільги.

Створений європейський план економічної реставрації, який був прийнятий 26 листопада 2008 р. Він передбачав надання допомоги у таких проявах:

- розширення державних закупівель, що допомогло б в короткотерміновому періоді впливати на стан ринків;
- гарантії та кредитні пільги у сферах, де кредитування було значною мірою обмежено;
- фінансова підтримка у сфері новітніх напрямів розвитку, спричинених різними змінами, вимогами підвищення енергоефективності та ін;
- зменшення ставок податкових зборів та соціальних внесків;
- тимчасове скорочення ставки ПДВ з метою уникнення зменшення рівня споживання, найбільше у сферах праце інтенсивних послуг та енергоефективного виробництва.

В основі цих заходів були закладені принципи потрібної допомоги, координованості та цілеспрямованості, що й визначило масштабність, системність та ефективність відновлювальних процесів. Фінансова криза змусила країни у 2008р. спрямувати на подолання її негативних наслідків значну частину ВВП. Тоді, на державні закупівлі та надання фіскальних субсидій було спрямовано: в Іспанії - 3,8% ВВП, Німеччині - 3,5%, Швеції - 3,4%, Великобританії - 1,8 ВВП %. Найбільше постраждав фінансовий сектор у ліберальних країнах - Ірландії та Великобританії. Допомога фінансовому сектору Ірландії коштувала країні 256,4% ВВП, Великобританії - 83%, Нідерландам - 47,5%. (табл. 4)

**Спрямованість фінансової допомоги та відновлювальних заходів
провідних країн світу**

Країна	Фіскальні допомоги	Стимулю- вання Фінанси- вого сектору	Кількість років для реаліза- ції	Країна	Фіска- льні Допо- моги	Стимулю- вання Фінанси- вого сектору	Кількіст ь років для реаліза- ції
Угор- щина	-7,7	9,2	2	Півден- на Корея	6,2	20,5	2
Австрія	1,2	35,5	2	Ісландія	-7,3	263	2
Бельгія	1,4	31	2	Швеція	3,2	70,2	2
Велико- британія	1,9	81,6	3	Японія	4,7	22,3	2
Греція	0,8	11,4	1	США	5,7	81,1	3
Іспанія	3,9	22,9	3	Індія	1,8	6,4	3
Італія	0,3	3,5	3	Китай	6,1	0,5	2
Нідер- ланди	2,5	46,5	2	Тайван ь	2,1	0	1
Німечч и на	3,6	22,2	2	Індоне- зія	2	0,1	1
Ірландія	-8,3	267,4	2	Росія	5,4	8	2
Польщ а	1,2	3,3	2	Малай- зія	2,9	6,3	2
Порту- галія	0,8	14,2	1	Сінга- пур	8	0	1

Тоді, коли значна більшість країн континентальної Європи надавали соціальні пільги та зменшували податки своїм громадянам, Ірландія та Великобританія, навпаки, піднімали податки на доходи найзаможніших людей. Серед нових країн-членів ЄС найбільшою мірою збільшували податки Латвія та Литва.

Згідно з Планом економічного відновлення на відповідні заходи у 2012 р. було спрямовано 147310 тис. євро, це складає 1,14% європейського бюджету

Основними діями для подолання кризи з боку уряду країни можуть бути часткова націоналізація комерційних банків із збільшенням державного контролю за їхньою діяльністю; мобілізація заощаджень населення та повернення довіри

населення до банківської системи; загальна допомога малому та середньому бізнесу; підтримка програм професійної підготовки молоді та удосконалення програм перепідготовки некваліфікованих працівників; забезпечення нових робочих місць завдяки реалізації державою масштабних інфраструктурних проєктів; суттєве обмеження податкових пільг. Для подолання економічної кризи необхідно створити дієві механізми державної політики, які зусереджені на забезпечення ефективності ринку, зобов'язання дотримання правових норм, уникнення недобросовісним діям суб'єктів господарювання, впершу чергу, монополістів, забезпечення захисту прав власності, здійснення умов протидії рейдерству та зменшення рівня корупції в державних органах влади.

Відома думка що, основними заходами антикризової політики повинні бути:

- дії щодо стабілізації фінансової системи;
- заходи щодо валютно-курсової стабілізації;
- забезпечення поживленню економічної активності та запобігання економічного спаду;
- заходи щодо відновлення керованості національної економіки.

Дані кроки повинні здійснюватися з урахуванням потреб їх спрямованості на компенсацію чи обмеження негативних соціальних наслідків кризових явищ. Це дуже важливо для підтримання політичної та соціальної стабільності, збереження трудового потенціалу та соціального капіталу населення.

ВИСНОВКИ

Фінансові кризи не є новим явищем для світової економіки. Різні дослідники вже звертали на них увагу. Та не дивлячись на чисельні публікації окремих експертів і колективні дослідження, аналіз особливостей сучасної кризи і посткризового відновлення економіки, на мою думку, сьогодні далеко не завершений. Це пояснюється масштабами кризових потрясінь та складною природою й наслідками економічних шоків.

Погіршення стану фінансового ринку, спричинене реалізацією накопичених ризиків під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, що порушує його функціонування, знижує цінові показники, погіршує ліквідність й якість фінансових інструментів та спричиняє банкрутство учасників, називають *фінансовою кризою*. Вона може проявлятися у фінансовому секторі й на фінансових ринках, міжнародних фінансах, сферах грошового обігу та державних фінансів і супроводжується ефектом «доміно».

Кризи постійно супроводжують людство. У ХІХ – ХХ ст. світова економіка пережила майже двадцять криз, кожна з яких мала різні першопричини. У 1857 році відбулася перша глобальна криза, яка завдала нищівного удару світовому господарству та суспільному життю одночасно, призвівши до повалення фондового ринку та банківської системи. Черговий колапс, що носить назву Великої міжнародної фінансової кризи стався у 1873р. У 1914 році з початком Першої світової війни відбулася міжнародна фінансова криза, яка призвела до краху на всіх ринках, як товарних, так і грошових. Наступні кризи також дестабілізували світову економіку, проте кожна з них мала свою природу виникнення. Зокрема циклічна економічна криза 1974-1975рр., що тривала близько 16 місяців, спричинила цілу низку структурних криз, котрі, в свою чергу, зумовили надзвичайно тривалий період відновлення докризового рівня світової економіки. Сучасна фінансово-економічна криза, що відбулася у 2008-2009рр., найбільше вплинула на розвиток глобальної економічної системи, а її наслідки відчуватимуться ще не одне десятиліття.

Перспективи подальших наукових досліджень у даному напрямку передбачають формування наукових рішень щодо створення міжнародних та національних програм сталого економічного розвитку, що потребує вирішення глобальних задач: подолання негативних наслідків світових економічних криз, вирішення проблем бідності, голоду, перенаселення, екологічних проблем тощо із врахуванням особливостей і проблем кожного конкретного регіону чи країни.

В світовій практиці для подолання наслідків фінансових криз використовуються такі інструменти та заходи: антиінфляційна політика, фіскальне стимулювання, експортна експансія на висхідних ринках, періодичне звуження кредитування й зниження економічних та фінансових ризиків. Сьогодні ж, враховуючи досвід подолання наслідків та боротьби із останньою фінансово – економічною кризою, актуально використовувати сучасні напрями антиінфляційної політики: мінімізація дефляційних процесів; суттєве скорочення видатків і дефіцитів; кредитне звуження; обмеженість процентної політики; пошук механізмів виходу з єдиного економічного простору, зони єдиної валюти та захист внутрішніх ринків.

Сучасна глобальна криза має системний характер і ставить під сумнів старі підходи до організації виробництва та процесів відтворення, змінюючи роль традиційного індустріального господарства із провідної на структурно периферійну й технологічно допоміжну. З точки зору розподілу вироблених благ криза ще не виявила тенденцій до зростання концентрації багатства, розшарування країн на багаті й бідні, а окремих соціумів – на найбагатші прошарки населення та групи з низькими доходами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Багратян Г.А., Кравченко І.С. Світова криза та Україна: проблеми і нові підходи до фінансового регулювання / Г.А. Багратян, І.С. Кравченко // Фінанси України. – 2009. – №4. – с.33–41.
2. Барановський О.І. Сутність і різновиди фінансових криз / О.І.Барановський// Фінанси України. – 2009. - №5. – с. 3–20.
3. Барановський О.І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: Монографія / О.І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 754с.
4. Бернстайн П. Фундаментальные идеи финансового мира: Эволюция / Питер Бернстайн; пер. с англ. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. - 247 с.
5. Бураковский И. Мировая экономика: глобальный финансовый кризис / И. Бураковский, А. Плотников. – Х.: Фолио, 2010. – 415с.
6. Гальчинський А.С. Криза і цикли світового розвитку / А.С. Гальчинський. – Київ: АДЕФ-Україна, 2009. – 392с.
7. Гринспен А. Эпоха потрясений: Проблемы и перспективы мировой финансовой системы/ А/ Гринспен: пер. с англ. - 2-е издание, дополненное. - М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. - 520 с.
8. Дорошенко І. Криза на ринках фінансового капіталу / І. Дорошенко // Економіка України. – 2009. - №10. – с. 41-53.
9. Камінський Є. Антикризові заходи Європейського Союзу / Є. Камінський // Зовнішні справи. - 2009. - № 6 - 7. - С. 3033.
10. Корнєєв В. Антикризові інструменти фінансової стабілізації / В. Корнєєв// Економіка України. – 2009. - №12. – с. 22-34.
11. Курза Ю. Україна в світовій економічній кризі / Ю. Курза // Економіст. – 2009. - №12. – с. 6-32.
12. Макогон Ю.В., Дергачева В.В., Пашко Е.А., Фильянов П. Глобализация и экономическое развитие: национальный аспект: монография / Под науч. ред. Ю.В. Макогона.-Донецк: ДонНУ, 2006. - 200 с.

13. Мартинов А. Криза вдарила по ЄС / А. Мартинов // Демократична Україна. - 2009. - №3. - С. 4.
14. Мащенко Е.В. Прогнозування економічних криз в умовах сучасних світогосподарських відносин / Е.В.Мащенко— К., 2003. — 192 с.
15. Мельничук В. Тенденції економіки з початку кризи / В. Мельничук // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 60. – С. 6.
16. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток. – Київ, 2008. – 122 с.
17. Реалії економічної кризи: чи є підстави для оптимізму: матеріали засідання «круглого столу». (Київ, 16 черв. 2009 р.) / Відп. ред. Т.П. Сластьон. - К.: НІСД, 2009. - 128 с.
18. Суэтин А. О причинах современного финансового кризиса / А. Суэтин // Вопросы экономики. – 2013. - №1. – С. 40-51.
19. Антикризова політика в світі та Україні: порівняльна оцінка заходів та економічних ефектів: аналітична доповідь (версія для обговорення від 24 грудня 2009 року) / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. - К., 2009. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ierpc.org/ierpc/etc/report_24122009.pdf.
20. Антикризова політика розвинутих країн / Національний інститут проблем міжнародної безпеки / А. І. Сухоруков // Економіст України. - 2004. -№8. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua/articles/60/>.
21. Статистична інформація. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ>
22. Стратегія реформ-2020. – Офіційний сайт Президента України, 25 вересня 2014р., [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://www.president.gov.ua/news/31289.html>.